

ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ Ι. ΣΙΝΗΣ
ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΗΣ
ΟΜΟΤΙΜΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗ
ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΙΑΣ 1943-1973

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 2020

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Έχουν ήδη περάσει 47 χρόνια από την κατάργηση του Φυσιογνωστικού Τμήματος της Φυσικομαθηματικής Σχολής. Τόσα χρόνια που και οι τελευταίοι φοιτητές που αποφοίτησαν από το Τμήμα είναι σήμερα συνταξιούχοι. Λίγα χρόνια πριν την κατάργηση του Τμήματος αποφοίτησα και εγώ. Σε όλα αυτά τα χρόνια που μεσολάβησαν δεν έπεσε στην αντίληψή μου κάποια αναφορά για την ύπαρξη και λειτουργία αυτού του Τμήματος. Έτσι, θεώρησα καθήκον μου να γράψω αυτά που έζησα και αυτά που θυμάμαι, έστω για τα χρόνια της δικής μου φοίτησης στο Τμήμα Φυσιογνωσίας, αλλά και μεταγενέστερα.

Το Τμήμα Φυσιογνωσίας ή Φυσιογνωστικό Τμήμα ιδρύθηκε το 1943 και λειτούργησε για 30 συνεχή χρόνια. Το 1973 χωρίστηκε σε 2 νέα Τμήματα: το Γεωλογικό και το Βιολογικό, τα οποία υπάρχουν μέχρι σήμερα. Στο κείμενο που ακολουθεί δίνονται πληροφορίες και παραθέτονται γεγονότα σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών του Τμήματος, την εισαγωγή των φοιτητών, το εκπαιδευτικό σύστημα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, τις δυσκολίες που βίωναν οι φοιτητές, το κατεστημένο των Καθηγητών, τον τρόπο πρόσληψης του Βοηθητικού και Διδακτικού Προσωπικού και τις συνθήκες διεξαγωγής της εκπαίδευσης και της έρευνας. Ο λόγος γι' αυτό είναι γιατί λίγοι είναι εκείνοι που γνωρίζουν ότι υπήρξε ένα Τμήμα που για τρεις δεκαετίες στελέχωνε τη Μέση Εκπαίδευση με Καθηγητές και το Δημόσιο και τον Ιδιωτικό Τομέα με Βιολόγους, Γεωλόγους και Ιχθυολόγους. Ένας άλλος όμως σημαντικός λόγος είναι να μπορέσουν οι σημερινοί φοιτητές να συγκρίνουν τις συνθήκες εκπαίδευσης και τη φοιτητική ζωή εκείνης της εποχής με τη σημερινή και να εκτιμήσουν τη μεγάλη πρόοδο που έχει συντελεστεί σε αυτό το διάστημα.

Όπως αναφέρθηκε στην αρχή, έχουν ήδη περάσει 47 χρόνια από τότε που έπαψε να λειτουργεί το Φυσιογνωστικό Τμήμα. Όλα αυτά τα χρόνια έγιναν πολλές και σημαντικές αλλαγές στο Πανεπιστήμιο, με τους αγώνες των Φοιτητών και του Βοηθητικού και Διδακτικού Προσωπικού.

Η μεγάλη όμως αλλαγή έγινε με το Νόμο πλαίσιο 1268/1982 για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Βέβαια οι αγώνες συνεχίστηκαν και μετά το Νόμο πλαίσιο και θα συνεχίζουν να γίνονται με στόχο κάθε φορά τον εκσυγχρονισμό της εκπαίδευσης. Οι γνώσεις που καλούνται να πάρουν οι φοιτητές πληθαίνουν με την πάροδο του χρόνου όλο και περισσότερο, γι' αυτό και ο τρόπος με τον οποίο γίνεται η απόκτησή τους πρέπει να αλλάζει. Ένα χαρακτηριστικό που έχει αλλάξει στην εκπαίδευση σε σχέση με παλαιότερα είναι η σχέση του Καθηγητή με τον Φοιτητή. Σήμερα ο Καθηγητής δε στέκει ψηλά στην έδρα χωρίς καμιά επικοινωνία με τον Φοιτητή, είναι κοντά στον Φοιτητή, συζητά για την επιστήμη, απαντά στις ερωτήσεις του, συνεργάζεται στην έρευνα. Αυτή η αλλαγή στη σχέση του Καθηγητή με τον Φοιτητή μαζί με την κατακόρυφη βελτίωση των υποδομών (επιστημονικά όργανα, συγγράμματα, εύκολη και γρήγορη πρόσβαση στις πηγές της γνώσης, κ.ά.) είναι που κάνουν τη μεγάλη διαφορά. Μέσα από τις σελίδες που ακολουθούν, θέλω να πιστεύω πως όσοι φοίτησαν στο Φυσιογνωστικό Τμήμα, αλλά και εκείνοι που φοίτησαν σε άλλα Τμήματα εκείνα τα χρόνια, θα αναπολήσουν στιγμές της δικής τους φοιτητικής ζωής.

Θεσσαλονίκη Δεκέμβριος 2020

Απόστολος Ι. Σίνης
Ομότιμος Καθηγητής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΙΑΣ.....	5
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ....	5
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ.....	5
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΧΗΜΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ.....	6
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ.....	6
ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ.....	6
Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ.....	9
ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΦΟΙΤΗΤΩΝ.....	15
Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ.....	16
Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ.....	23
ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ	
.....	25
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	31
ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ.....	34
ΝΕΟΪΔΡΥΘΕΝΤΑ ΤΜΗΝΑΤΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟ-	
ΓΙΑΣ.....	35
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	37

ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΙΑΣ

Το Τμήμα Φυσιογνωσίας ή Φυσιογνωστικό ήταν ένα Τμήμα που ιδρύθηκε μαζί με το Τμήμα Χημείας ή Χημικό το 1943 και εντάχθηκαν στην παλιά Φυσικομαθηματική Σχολή του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και τη σημερινή Σχολή Θετικών Επιστημών, η οποία ιδρύθηκε με το Νόμο 3341/1925 και λειτούργησε από το Β' εξάμηνο του πανεπιστημιακού έτους 1927-28. Έτσι, από το 1943 η Φυσικομαθηματική Σχολή είχε τέσσερα Τμήματα: το Φυσικό, το Μαθηματικό το Χημικό και το Φυσιογνωστικό¹. Το Τμήμα Φαρμακευτικής ή Φαρμακευτικό ιδρύθηκε αργότερα, το 1955 και είχε 2 Εργαστήρια, το Φαρμακευτικής Χημείας μετά Στοιχείων Φαρμακογνωσίας και το Φαρμακοτεχνικών και Ελέγχου Φαρμάκων. Τα άλλα Τμήματα της Σχολής είχαν 4 Σπουδαστήρια και 20 Έδρες και Εργαστήρια²:

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΦΥΣΙΚΟΜΑΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Μαθηματικών
Εφηρμοσμένων Μαθηματικών
Θεωρητικής Φυσικής
Μηχανικής

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Α' Τακτικής Έδρας Φυσικής
Β' Έδρας Φυσικής
Εφηρμοσμένης Φυσικής
Έκτακτης Αυτοτελούς Έδρας Φυσικής
Ατομικής και Πυρηνικής Φυσικής
Αστρονομίας

---

¹Κυριαζόπουλος, Β. Δ. 1976. Τα πενήντα χρόνια του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 289 σ.

²Επετηρίς του πανεπιστημιακού έτους 1969-1970. Πρυτανεία Γεωργίου Κ. Αναστασοπούλου, 351 σ.

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΧΗΜΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Φυσικοχημείας
Ανόργανης Χημείας
Οργανικής Χημείας
Γενικής και Ανόργανης Χημικής Τεχνολογίας
Οργανικής Χημικής Τεχνολογίας και Χημείας
Αναλυτικής Χημείας

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Γενικής Βιολογίας
Ζωολογίας
Βοτανικής
Συστηματικής Βοτανικής και Φυτογεωγραφίας
Γεωλογίας και Παλαιοντολογίας
Ορυκτολογίας και Πετρολογίας
Φυσικής Γεωγραφίας
Μετεωρολογίας και Κλιματολογίας

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Τα μαθήματα που διδάσκονταν στο Φυσιογνωστικό Τμήμα ήταν ανά έτος:

Α' έτος

1. Πειραματική Φυσική.
2. Γενικά Μαθηματικά (το μάθημα περιελάμβανε και Ασκήσεις).
3. Ανόργανη Χημεία (το μάθημα περιελάμβανε και Ασκήσεις).
4. Ασκήσεις Σχεδιογραφίας.
5. Γενική Ζωολογία (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις, Φροντιστήριο, Μικροπροβολές, Επιδείξεις παρασκευασμάτων και Επιστημονικούς περιπάτους).
6. Ξένη γλώσσα.

Β' έτος

1. Μορφολογία Φυτού (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις, Φροντιστήριο, Προβολές και Επιδείξεις παρασκευασμάτων και Εκπαιδευτικές εκδρομές).
2. Κλιματολογία με στοιχεία Μετεωρολογίας.
3. Ορυκτολογία (το μάθημα περιελάμβανε και Ασκήσεις).
4. Ασκήσεις Πειραματικής Φυσικής.
5. Οργανική Χημεία (το μάθημα περιελάμβανε και Ασκήσεις).
6. Συστηματική Ζωολογία (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις και Επιστημονικές εκδρομές).
7. Ξένη γλώσσα.

Γ' έτος

1. Φυσιολογία Φυτού (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις, Φροντιστήριο, Ειδικά μαθήματα φυσιολογίας φυτού και Φροντιστηριακές συζητήσεις).
2. Βιολογία (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις, Φροντιστήριο και Επιστημονικές εκδρομές).
3. Συστηματική Βοτανική (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις και Εκπαιδευτικές εκδρομές).
4. Φυσική Γεωγραφία (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις, Φροντιστήριο και Εκπαιδευτικές εκδρομές).
5. Πετρογραφία (το μάθημα περιελάμβανε και Ασκήσεις).
6. Παλαιοντολογία (το μάθημα περιελάμβανε και Ασκήσεις).
7. Συστηματική Ζωολογία (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις και Εκπαιδευτικές εκδρομές).
8. Ξένη γλώσσα.

Δ' έτος

1. Γενική Βοτανική (το μάθημα περιελάμβανε και Φροντιστήριο).
2. Βιολογία (το μάθημα περιελάμβανε Ασκήσεις και Φροντιστήριο).
3. Φυτογεωγραφία.
4. Γενική Γεωλογία–Γεωλογία της Ελλάδος (το μάθημα περιελάμβανε Φροντιστήριο και Εκπαιδευτικές εκδρομές).
5. Συγκριτική Ανατομική (το μάθημα περιελάμβανε Φροντιστήριο και Εκπαιδευτικές εκδρομές).

Όλα τα παραπάνω μαθήματα ήταν υποχρεωτικά· δεν υπήρχαν τότε μαθήματα επιλογής. Τα πρώτα χρόνια υπήρχε και το μάθημα της Γυμναστικής. Ναι, και μάλιστα και αυτό υποχρεωτικό· απαλλάσσονταν μόνο εκείνοι που είχαν υπηρετήσει στο στρατό. Το Πανεπιστήμιο τότε συμμετείχε και στις παρελάσεις των Εθνικών εορτών. Οι φοιτητές που θα παρήλαυναν επιλέγονταν με ευθύνη των Γυμναστών.

Στο Πανεπιστημιακό Γυμναστήριο υπηρετούσαν 4 Γυμναστές και 1 Κλητήρας. Υπόψη ότι τότε δεν υπήρχε το ΤΕΦΑΑ (Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού). Οι Γυμναστές αποφοιτούσαν από την ΕΑΣΑ (Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής).

Τα τελευταία χρόνια ύπαρξης του Φυσιογνωστικού η γυμναστική δεν ήταν υποχρεωτική.

Το γνωστικό αντικείμενο των μαθημάτων κάλυπτε διάφορες επιστήμες όπως: τη Φυσική, τη Χημεία, τα Μαθηματικά, τη Γεωλογία, τη Βιολογία κ.ά., που είναι αυτοτελείς με εξειδικευμένο αντικείμενο. Έτσι, ο πτυχιούχος Φυσιογνώστης, πηγαίνοντας στη Μέση Εκπαίδευση, που ήταν ο κυριότερος προορισμός του, μπορούσε να διδάξει όλα τα μαθήματα των Θετικών Επιστημών· και αυτό γινόταν. Κάλυπτε τις ανάγκες των δάξων Γυμνασίων (Λύκειο δεν υπήρχε τότε) σε Φυσικούς, Χημικούς, Βιολόγους, Μαθηματικούς, ακόμη και Γεωγραφία τους ανέθεταν να διδάξουν. Ενώ άλλοι που πήγαιναν στον Ιδιωτικό Τομέα ή σε άλλες θέσεις του Δημοσίου, εύκολα αποκτούσαν την ειδικότητα του Γεωλόγου, του Βιολόγου ή του Ιχθυολόγου.

Το Φυσιογνωστικό λοιπόν, ιδρύθηκε κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκόσμιου πολέμου, όταν η Ελλάδα βρισκόταν υπό την κατοχή των Γερμανών από το 1941, ενώ είχε προηγηθεί η δικτατορία του Μεταξά από το 1936. Τότε, η ελληνική κυβέρνηση ήταν υπό τον έλεγχο των Γερμανών. Ιδιαίτερα η Αθήνα και η Θεσσαλονίκη αποτελούσαν γι' αυτούς στρατηγικές περιοχές και ελέγχονταν αυστηρά. Οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης εξοντώθηκαν.

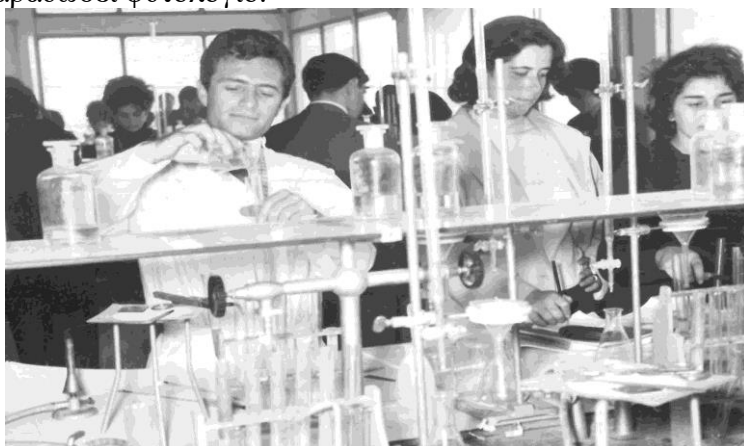
Σαν να μην έφταναν οι Γερμανοί, ήρθαν μαζί τους και οι Βούλγαροι. Έτσι, ότι άρχιζαν οι Γερμανοί το αποτελείωναν οι Βούλγαροι. Μετά την αποχώρηση των Γερμανών, η κατάσταση στην Ελλάδα δεν ήταν καλή. Το 1944 ξέσπασε ο εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των αντιστασιακών ομάδων και η οικονομία της χώρας είχε υποστεί πλήρη καταστροφή.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Βω γ

Τα αντικείμενα των μαθημάτων που διδάσκονταν στο Τμήμα Φυσιογνωσίας απαιτούσαν γνώσεις διάφορων επιστημονικών πεδίων, όπως: Φυσικής, Οργανικής και Ανόργανης Χημείας, Βιολογίας, Γεωλογίας κ.ά. Από το περιεχόμενο των μαθημάτων προκύπτει ότι η φοίτηση στο Φυσιογνωστικό ήταν δύσκολη. Για παράδειγμα, η ύλη μόνο του μαθήματος της Συστηματικής Βοτανικής κάλυπτε πάνω από 1.000 σελίδες και της Φυτογεωγραφίας πάνω από 500 σελίδες, με εκατοντάδες ονομασίες και κατατάξεις φυτών.

Λεπτομέρειες που ο φοιτητής έπρεπε να γνωρίζει, όπως π.χ. το επιστημονικό και το κοινό όνομα, το γένος, την υποοικογένεια, την οικογένεια, την τάξη και την κλάση. Αλλά και να συλλέξει φυτά και να παραδώσει φυτολόγιο.

Έτος 1964. Φοιτητές του Φυσιογνωστικού Τμήματος κατά τη διάρκεια εργαστηριακής άσκησης Ανόργανης χημείας.

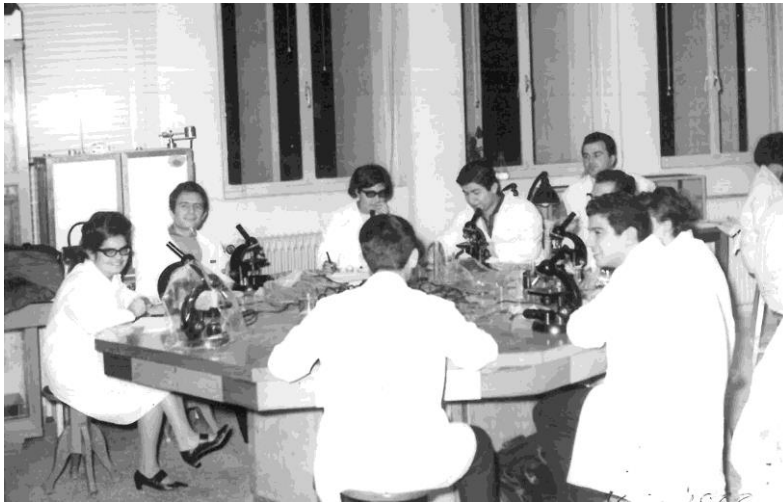
Δεν ήταν μόνο αυτή η δυσκολία. Η παρακολούθηση των παραδόσεων των μαθημάτων ήταν υποχρεωτική, τα μαθήματα συνοδεύονταν από εργαστηριακές και υπαίθριες ασκήσεις ή φροντιστήρια, όλα υποχρεωτικά. Η εκπαιδευτική δραστηριότητα δε σταματούσε το Σάββατο. Δεν υπήρχε το σημερινό πενθήμερο. Το Σάββατο γίνονταν κυρίως εργαστηριακές και υπαίθριες ασκήσεις, γιατί τις παραδώσεις τις έκαναν οι Καθηγητές, ενώ τις ασκήσεις οι Βοηθοί και οι Παρασκευαστές.

Στα Εργαστήρια οι φοιτητές έπρεπε να φοράνε υποχρεωτικά ιατρική μπλούζα. Όποιος δε φορούσε δε γινόταν δεκτός.

Έτος 1968. Φοιτητές του Φυσιογνωστικού Τμήματος κατά τη διάρκεια υπαίθριας άσκησης Γεωλογίας.

Οι παραδόσεις των μαθημάτων άρχιζαν από τις οκτώ το πρωί. Τις παραδόσεις των βασικών μαθημάτων Οργανικής και Ανόργανης χημείας, Γενικής φυσικής και Γενικών μαθηματικών παρακολουθούσαν ταυτόχρονα υποχρεωτικά όλοι οι φοιτητές των Τμημάτων της Φυσικομαθηματικής Σχολής, όπως και οι φοιτητές της Ιατρικής Σχολής στα αμφιθέατρα Φυσικής και Χημείας. Από νωρίς θα έπρεπε οι φοιτητές να είναι στο αμφιθέατρο για δυο λόγους: για να βρουν θέση, γιατί το αμφιθέατρο γρήγορα γέμιζε και από φοιτητές άλλων Τμημάτων και για να προλάβουν να μπουν πριν από την προσέλευση του Καθηγητή, οπότε απαγορευόταν πλέον η είσοδος, από τον Βοηθό του ή από τους Βοηθούς του που τον συνόδευαν. Το μάθημα γινόταν υπό μορφή διάλεξης. Δεν επιτρεπόταν στους φοιτητές να διακόψουν τον Καθηγητή με ερωτήσεις. Οι φοιτητές θα έπρεπε να προσέχουν πολύ την παράδοση του μαθήματος από τον Καθηγητή και να κρατούν σημειώσεις, αφού για τα περισσότερα μαθήματα δεν υπήρχαν αντίστοιχα βιβλία, στα οποία θα μπορούσαν να προσφύγουν οι φοιτητές. Στο τέλος της παράδοσης και μετά την αποχώρηση του Καθηγητή, ένας ή δυο από τους Βοηθούς του στέκονταν στην έξοδο και συγκέντρωναν τα χαρτάκια με τα στοιχεία τους που τους έδιναν οι φοιτητές.

Έτος 1966. Φοιτητές του Φυσιογνωστικού Τμήματος κατά τη διάρκεια εργαστηριακής άσκησης Φυσιολογίας φυτού.

Όταν ολοκληρώνονταν οι παραδόσεις και πριν από τις εξετάσεις των μαθημάτων, οι φοιτητές κατέθεταν στην αντίστοιχη Έδρα το Βιβλιάριο Σπουδών τους, το οποίο λάμβαναν με την εγγραφή τους στο Τμήμα, για να πάρουν βεβαίωση παρακολούθησης, με την τοποθέτηση σε αυτό σφραγίδας με την ένδειξη ανελλιπώς, ελλιπώς ή λίαν ελλιπώς. Δικαίωμα να προσέλθουν στις εξετάσεις είχαν μόνο εκείνοι που έπαιρναν την ένδειξη ανελλιπώς. Η ένδειξη ελλιπώς ή λίαν ελλιπώς στερούσε το δικαίωμα συμμετοχής στις εξετάσεις του μαθήματος.

Το Βιβλιάριο Σπουδών είχε διαφορετικό χρώμα από Σχολή σε Σχολή. Της Φυσικομαθηματικής Σχολής ήταν μπλε, της Ιατρικής βυσσινί, της Νομικής κόκκινο... Εσωτερικά έφερε τη φωτογραφία του φοιτητή, αναγράφονταν τα στοιχεία της Αστυνομικής του Ταυτότητας, η Σχολή, το Τμήμα, το έτος εισαγωγής, ο Γενικός Αριθμός Μητρώου για τη Σχολή και ο Ειδικός Αριθμός Μητρώου για το Τμήμα, Βεβαίωση ότι ο φοιτητής έχει πληρώσει τα δίδακτρα, όλα θεωρημένα από τη Γραμματεία του Τμήματος και την Πρυτανεία. Επίσης, αναγράφονταν και οι ακόλουθες υποχρεώσεις του φοιτητή: *"Το παρόν βιβλιάριον περιλαμβάνει είκοσι οκτώ σελίδας ηρυθμημένας. Η εν αυτό καταχώρισις των εγγραφών γίνεται παρά της Γραμματείας. Το διπλότυπον πληρωμής διδάκτρων πρέπει να προσκομίζεται εις την Γραμματείαν εντός πέντε ημερών. Ο κάτοχος του βιβλιαρίου είναι προσωπικώς υπεύθυνος δια πάσαν αλλοίωσιν του περιεχομένου. Πάσα αίτησις προς τας Πανεπιστημιακάς Αρχάς δέον να συνοδεύηται παρά του βιβλιαρίου τούτου. Ο φοιτητής υποχρεούται επίσης να επιδεικνύη το βιβλιάριον σπουδών εις εκάστην ζήτησιν παρά των καθηγητών ή του προσωπικού της Γραμματείας. Το βιβλιάριον θεωρείται ως έντυπον περιλαμβάνον στοιχεία προς ενημέρωσιν και πληροφορίαν μόνον των καθηγητών, των υπηρεσιών του Πανεπιστημίου, του ιδίου του φοιτητού και των γονέων ή κηδεμόνων αυτού, μη έχον ισχύν έναντι τρίτων και μη αποτελούν βεβαίωσιν δυναμένην να χρησιμοποιηθή εκτός του Πανεπιστημίου."*

Σχετικά με την ενημέρωση των γονέων ή κηδεμόνων, που αναγραφόταν στο βιβλιάριο, αξίζει να αναφερθεί, ότι κάποτε ένας από τους Πρυτάνεις έστειλε επιστολή στους γονείς των φοιτητών που είχαν χάσει έτος και τους ενημέρωνε σχετικά. Το γεγονός συζητήθηκε πολύ και όπως ήταν επόμενο δημιούργησε άσχημες καταστάσεις για μερικούς.

Η βεβαίωση παρακολούθησης δεν αφορούσε μόνο τη θεωρία του μαθήματος που δίδασκε ο ίδιος ο Καθηγητής, αλλά το ίδιο ίσχυε και για τις εργαστηριακές και υπαίθριες ασκήσεις ή τα φροντιστήρια, όπου υπήρχαν. Όπως αναγραφόταν στην Επετηρίδα του Πανεπιστημίου² *"η εις τας τμηματικάς εξετάσεις προσέλευσης επιτρέπεται μετά την συμπλήρωσιν των υποχρεωτικών φροντιστηριακών, εργαστηριακών ασκήσεων του αντιστοίχου έτους."* Καθώς και *"η ανανέωσης της εγγραφής δια μόνον το αμέσως επόμενον πανεπιστημιακόν έτος επιτρέπεται και προ του πέρατος της οικείας τμηματικής εξετάσεως, εφ' όσον ο φοιτητής παρηκολούθησε τα μαθήματα και εξετέλεσεν απάσας τας υποχρεωτικάς και φροντιστηριακάς, εργαστηριακάς ασκήσεις του προηγούμενου έτους."*

Σε πολλά μαθήματα δεν υπήρχαν βιβλία και όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι φοιτητές όφειλαν να κρατάνε σημειώσεις κατά τις παραδόσεις. Αυτό βέβαια ήταν δύσκολο· έπρεπε να ξέρει κανείς στενογραφία για να μπορέσει να κάνει ένα κείμενο με αρχή, μέση και τέλος που θα του επέτρεπε να το μελετήσει για τις εξετάσεις. Γι' αυτό, τις παραμονές των εξετάσεων, οι φοιτητές έκαναν παρέες από 3-4 άτομα, διάβαζε ο καθένας τις δικές του σημειώσεις και συμπλήρωναν μεταξύ τους τα κενά που είχαν.

Ένας άλλος τρόπος αντιμετώπισης του προβλήματος ήταν η αναζήτηση σημειώσεων από παλαιότερους φοιτητές που είχαν περάσει το μάθημα. Σε κάποιες περιπτώσεις κυκλοφορούσαν φοιτητικές σημειώσεις, τις οποίες κάποιοι πωλούσαν.

Στα λιγοστά μαθήματα που υπήρχαν βιβλία, οι φοιτητές τα αγόραζαν χρησιμοποιημένα είτε από τους παλαιότερους φοιτητές είτε από τα παλαιοπωλεία. Παλαιοπωλεία υπήρχαν στεγασμένα στην οδό Κωνσταντίνου Μελενίκου (απέναντι από το Πανεπιστήμιο), αλλά και πάγκοι στο πεζοδρόμιο μπροστά από την παλαιά Φιλοσοφική Σχολή.

Αργότερα, οι Καθηγητές που είχαν βιβλία, βλέποντας τις πωλήσεις να μειώνονται, έκαναν υποχρεωτική την αγορά των βιβλίων τους. Όποιος δεν αγόραζε το βιβλίο τους, δεν περνούσε το μάθημα και ας έγραφε για άριστα. Με την αγορά του βιβλίου, ο εκδότης κρατούσε τα στοιχεία του φοιτητή, έκανε συγκεντρωτική κατάσταση με τα ονόματα των φοιτητών και την έδινε πριν τις εξετάσεις στον Καθηγητή.

Για κάποια μαθήματα υπήρχαν εξωπανεπιστημιακά φοιτητικά φροντιστήρια, στα οποία δίδασκαν άτομα από το Βοηθητικό Διδακτικό Προσωπικό και υπήρχε η φήμη ότι βαθμολογούσαν οι ίδιοι. Συνεπώς, η βαθμολόγηση θα ήταν ευνοϊκότερη.

Έτος 1966. Φοιτητές του Φυσιογνωστικού Τμήματος κατά τη διάρκεια εργαστηριακής άσκησης Βιολογίας.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Η εισαγωγή των υποψηφίων σε όλα τα Τμήματα του Πανεπιστημίου γινόταν με εισαγωγικές εξετάσεις για κάθε Τμήμα χωριστά και στην έδρα του Τμήματος. Αυτό σήμαινε δυο πράγματα:

Πρώτον, τη μετακίνηση των υποψήφιων φοιτητών απ' όλη την Ελλάδα στην έδρα του Πανεπιστημιακού Τμήματος και

Δεύτερον τον περιορισμό των υποψηφίων στη δυνατότητα να συμμετέχουν στις εξετάσεις και δεύτερου Τμήματος, αν συνέπιπταν οι ημερομηνίες των εξετάσεων ή αν το ένα Τμήμα ήταν στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας και το άλλο στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης, μιας και μόνο στις δυο αυτές πόλεις υπήρχαν τότε Πανεπιστήμια και Ανώτατες Σχολές.

Εννοείται ότι η βαθμολογία των γραπτών γινόταν από τους Καθηγητές του Πανεπιστημίου και όχι από τους Καθηγητές της Μέσης Εκπαίδευσης που γίνεται σήμερα. Εκείνα τα χρόνια διδασκόταν η καθαρεύουσα σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης και ήταν η επίσημη γλώσσα του κράτους. Στις εισαγωγικές εξετάσεις το μάθημα της έκθεσης βαθμολογούσαν Καθηγητές από τη Φιλοσοφική Σχολή, οι οποίοι στο Πανεπιστήμιο της Θεσσαλονίκης αποδέχονταν και τη δημοτική γλώσσα, ενώ στο Πανεπιστήμιο της Αθήνας ήθελαν αποκλειστικά την καθαρεύουσα. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι σύμφωνα με την από 14 Δεκεμβρίου 1938 απόφαση του Υπουργείου των Θρησκευμάτων και της Εθνικής Παιδείας καταρτίστηκε Επιτροπή για να συντάξει τη Γραμματική της Δημοτικής για τους εκπαιδευτικούς λειτουργούς με Πρόεδρο και εισηγητή τον Μανόλη Τριανταφυλλίδη, άλλοτε Καθηγητή στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης³.

---

³Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής), ανατύπωση της έκδοσης του ΟΕΣΒ (1941) με διορθώσεις. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών, Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Θεσσαλονίκη 1978.

Χρειάστηκε να περάσουν 38 χρόνια από τότε (1976) για να καθιερωθεί με νόμο η Νεοελληνική Γραμματική (της Δημοτικής), η οποία ήταν αναπροσαρμογή της μικρής νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη.

Αξίζει να αναφερθεί, ότι οι εξετάσεις για την εισαγωγή στη Στρατιωτική Ιατρική Σχολή διεξάγονταν στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και μάλιστα για κάθε μάθημα έβγαιναν τα αποτελέσματα και συνέχιζαν στο επόμενο μάθημα εκείνοι οι υποψήφιοι που περνούσαν το μάθημα. Εκείνοι δηλαδή που απορρίπτονταν σε ένα μάθημα δεν είχαν δικαίωμα να προσέλθουν στην εξέταση του επόμενου.

Η φοίτηση στο Φυσιογνωστικό Τμήμα ήταν τετραετής και οι πτυχιούχοι του ονομάζονταν Φυσιογνώστες, δηλαδή οι γνώστες των Φυσικών Επιστημών.

Το Φυσιογνωστικό Τμήμα λειτούργησε για 30 συνεχή χρόνια (1943-1973) και μέχρι το πανεπιστημιακό έτος 1961-62 οι φοιτητές πλήρωναν δίδακτρα. Το διπλότυπο πληρωμής διδάκτρων έπρεπε να προσκομίζεται στην Γραμματεία του Τμήματος εντός πέντε ημερών. Όλα αυτά τα χρόνια αποφοίτησαν πολλοί φοιτητές. Από αυτούς, πολλοί έμειναν στο Πανεπιστήμιο, έγιναν οι ίδιοι Καθηγητές, ασχολήθηκαν με την έρευνα και διακρίθηκαν διεθνώς. Οι Φυσιογνώστες προσλαμβάνονταν στο Δημόσιο με την ιδιότητα του Ιχθυολόγου και του Γεωλόγου. Μπορεί να πει κανείς ότι ήταν οι πρώτοι Ιχθυολόγοι και Γεωλόγοι στην Ελλάδα. Αλλά κατά κανόνα διορίζονταν ως Καθηγητές στα Γυμνάσια και μάλιστα αμέσως.

Η ΖΩΗ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ

Βέβαια, οι αυθαιρεσίες, οι εκφοβισμοί και οι αδικίες δεν είχαν τέλος. Μια διένεξη μεταξύ δυο Καθηγητών έμελε να την πληρώνουν οι φοιτητές! Ο ένας Καθηγητής δίδασκε Γενική Βιολογία και ο άλλος Φυσιολογία Φυτών. Ο πρώτος χρησιμοποιούσε τον όρο χρωμόσωμα και ο δεύτερος το όρο χρωματόσωμα με την ίδια έννοια.

Αν ο φοιτητής έκανε το λάθος να γράψει στις εξετάσεις αυτούς τους όρους αντίστροφα απ' ότι ο καθένας Καθηγητής ήθελε, θα το πλήρωνε με μείωση του βαθμού του. Αυτό κράτησε μέχρις ότου ο Φυσιολόγος σταμάτησε να βάζει θέματα προς εξέταση που περιείχαν αυτόν τον όρο. Έτσι, οι φοιτητές δεν έχαναν μόνο βαθμό, αλλά ούτε που διάβαζαν για τις εξετάσεις τη σχετική ύλη.

Στη Γενική Βιολογία, εκτός από τις ασκήσεις στα Εργαστήρια που διεξάγονταν με την επίβλεψη των Βοηθών και των Παρασκευαστών, υπήρχε και μια σειρά ασκήσεων που διεξάγονταν τον ελεύθερο χρόνο σε κάποιο διαμορφωμένο χώρο. Ήταν ασκήσεις γενετικής με καλλιέργεια διάφορων ειδών του γένους *Drosophila* (της γνωστής Φρουτόμυγας). Οι φοιτητές έπρεπε να παρασκευάζουν μόνοι τους την τροφή για τις μύγες με καλαμποκάλευρο, ζάχαρη και το περίφημο άγαρ άγαρ, να τις διατηρούν σε γυάλινους σωλήνες και να τις διασταυρώνουν για να πάρουν την F1, F2, F3 γενεά.

Τα αποτελέσματα από κάθε άσκηση τα παρέδιδαν στους Βοηθούς για έλεγχο και αν ήταν σωστά έπαιρναν την έγκρισή τους για την επόμενη. Αυτές οι ασκήσεις εκτός από το χρόνο που απαιτούσαν, ήταν εύκολο να αποτύχουν, είτε γιατί μπορούσαν να σπάσουν οι σωλήνες και να φύγουν οι μύγες, είτε γιατί η τροφή δεν ήταν καλή. Αλλά υπήρχε και ένας απρόβλεπτος παράγοντας που ήταν η διάθεση του Καθηγητή. Μερικές φορές ο Καθηγητής έμπαινε στην αίθουσα που διεξάγονταν οι εργαστηριακές ασκήσεις με την επίβλεψη των Βοηθών και έκανε ερωτήσεις σε μερικούς φοιτητές· όποιος δεν απαντούσε σωστά, και ανάλογα με τη διάθεσή του, έδινε εντολή να επαναλάβει ο φοιτητής κάποια ή κάποιες από τις ασκήσεις με τις μύγες που είχε κάνει.

Μια άλλη αυθαιρεσία, με εντολή του Καθηγητή, ήταν το χρηματικό πρόστιμο. Ναι, επιβαλλόταν πρόστιμο σε όποιον, μετά το πέρας των εργαστηριακών ασκήσεων, δεν έβαζε το σκαμπό που καθόταν κάτω από τον πάγκο που εργαζόταν ή αν ξεχνούσε να βάλει το νάιλον κάλυμμα στο μικροσκόπιο που χρησιμοποιούσε. Ο Βοηθός έγραφε

στον πίνακα το όνομα του φοιτητή και το πρόστιμο των 5 δραχμών (προς γνώσιν και συμμόρφωσιν).

Το πλύσιμο των καλυπτρίδων. Το πλύσιμο των καλυπτρίδων ήταν ένα άλλο καψώνι. Μετά το πέρας των εργαστηριακών ασκήσεων της Βιολογίας, ο Βοηθός επέλεγε 2-3 φοιτητές να παραμείνουν και να πλύνουν τις αντικειμενοφόρους και τις καλυπτρίδες που χρησιμοποιήθηκαν κατά την άσκηση. Το να πλύνει κανείς τις αντικειμενοφόρους για οικονομικούς λόγους, μέχρις ένα σημείο δικαιολογείται. Το να πλύνει όμως τις καλυπτρίδες, αυτά τα πολύ λεπτά γυαλάκια που μόλις τα πιάσει κανείς σπάζουν· είναι φαιδρό!

Μια ακόμη περίπτωση. Οι εξετάσεις διεξάγονταν στο κεντρικό αμφιθέατρο της Φυσικομαθηματικής Σχολής, όπου οι θέσεις ήταν αριθμημένες. Οι εξεταζόμενοι φοιτητές κάθονταν θέση παρά θέση και είχαν την υποχρέωση να γράψουν αυτόν τον αριθμό στο επάνω μέρος του γραπτού τους. Αν κατά τη βαθμολογία ο Καθηγητής (Φυσιολογίας Φυτών), έβλεπε ότι οι απαντήσεις σε ένα θέμα ήταν ίδιες σε άτομα που κάθονταν σε κοντινές θέσεις, μείωνε τη βαθμολογία. Αν ήταν τρεις, συνήθως τη χρεωνόταν ο μεσαίος.

Αυτά και άλλα πολλά συνέβαιναν εκείνα τα χρόνια στο Φυσιολογικό. Είναι εύλογο να διερωτηθεί ο σημερινός φοιτητής· μα καλά, γιατί δεν αντιδρούσαν οι φοιτητές, γιατί δεν ξεσηκώνονταν, γιατί δεν απαιτούσαν να αλλάξουν συμπεριφορά οι Καθηγητές!

Ίσως από φόβο. Εκείνοι που θα έμπαιναν μπροστά, μπορεί να παραπέμπονταν στο πειθαρχικό. Δε χρειαζόταν και πολύ να παραπεμφθεί κανείς στο Πειθαρχικό Συμβούλιο και να μην πάρει ποτέ πτυχίο. Το Πειθαρχικό Συμβούλιο Φοιτητών αποτελούσαν Καθηγητές· 4 τακτικά μέλη και 4 αναπληρωματικά με 1 Γραμματέα. Όπως αναγραφόταν στην Επετηρίδα του Πανεπιστημίου² "*η ιδιότης του φοιτητού λήγει: α) δια της καθυστέρήσεως ανανεώσεως εγγραφής τινος, β) δια της λήψεως πτυχίου, γ) δια της λήψεως αποφοιτηρίου, δ) δια προσωρινής αποβολής εφόσον διαρκεί αυτή, ε) δια διαρκούς αποβολής, στ) δια της παρελεύσεως ενός πανεπιστημιακού έτους από της συμπληρώσεως των ωρισμένων ετών σπουδών.*"

Ίσως, γιατί και ο σύλλογος των φοιτητών να φοβόταν να τα βάλει με τους Καθηγητές.

Ίσως, γιατί οι συνδικαλιστές εκείνη την εποχή ενδιαφέρονταν περισσότερο για το ποια παράταξη θα επικρατήσει και όχι για τα προβλήματα των συναδέλφων τους. Οι συμπλοκές ήταν συνηθισμένες, όχι μόνο λεκτικά αλλά και με ρόπαλα κατά την προχουντική περίοδο.

Ίσως, γιατί τα παραπάνω αποτελούσαν πταίσμα, σε σχέση με αυτά που βίωσαν στη Στοιχειώδη και στη Μέση Εκπαίδευση. Το εκπαιδευτικό σύστημα εκείνα τα χρόνια επέτρεπε το ξύλο στα Δημοτικά Σχολεία. Για κάθε "παράπτωμα" ο Δάσκαλος είχε το δικαίωμα να τραβήξει το αυτί του μαθητή (ήταν το προσφιλέστερο των Δασκάλων), να το χτυπήσει με τη βέργα (στις ανοιχτές παλάμες του) και το χειρότερο να το χαστουκίσει. Η βέργα ήταν από κλαδί λυγαριάς που είναι εύκαμπτη και δε σπάζει εύκολα, την οποία προμήθευαν οι ίδιοι οι μαθητές. Σήμερα δύσκολα μπορεί να πιστέψει κανείς ότι συνέβαιναν αυτά.

Στο Γυμνάσιο, το οποίο ήταν τότε δτάξιο (δεν υπήρχε το Λύκειο), τα πράγματα ήταν λίγο διαφορετικά· επικρατούσε η στρατιωτική πειθαρχία. Τα μαλλιά θα έπρεπε να είναι τόσο χαμηλά κομμένα, ώστε να μην πιάνονται με το χέρι. Αν ο καθηγητής έκρινε ότι ο μαθητής θέλει κούρεμα, στην καλύτερη περίπτωση του έκανε τη σύσταση, ενώ είχε το δικαίωμα να τον αποβάλει.

Οι μαθητές, ιδιαίτερα στην επαρχία, έπρεπε εκτός Γυμνασίου να φορούν ειδικό πηλήκιο, το οποίο έφερε στη μέση (πάνω από το γείσο) την κορώνα με τη χρυσοκέντητη κουκουβάγια (το πουλί της σοφίας), η οποία έφερε δυο αστραφτερές πούλιες για μάτια και εκατέρωθεν της κορώνας τα αρχικά του Γυμνασίου και έναν αριθμό. Κάθε μαθητής είχε το δικό του αριθμό και όταν διέπραττε παράπτωμα, αναγνωριζόταν εύκολα, ώστε να του επιβληθεί η σχετική τιμωρία, που συνήθως ήταν η αποβολή. Ήταν κατά κάποιο τρόπο η συνέχεια του παιδονόμου, που υπήρχε προπολεμικά.

Οι αποβολές ήταν στην "ημερήσια διάταξη". Ο λόγος και ο αριθμός των αποβολών μπορούσε να έχει ως συνέπεια να χαλάσει η διαγωγή του μαθητή και από "κοσμιωτάτη" να γίνει "κοσμία". Όταν αυτός ο χαρακτηρισμός γινόταν στις πρώτες τάξεις, μπορούσε να αποκατασταθεί μέχρι να πάρει το απολυτήριο, αν έδειχνε στο εξής καλή διαγωγή. Αν όμως χαλούσε η διαγωγή του στην τελευταία τάξη, θα αναγραφόταν στο απολυτήριό του, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να διοριστεί στο Δημόσιο.

Η αξιολόγηση των μαθητών με αυτόν τρόπο καταργήθηκε με νόμο το 2017, αλλά φαίνεται να επανέρχεται με το σχέδιο νόμου του 2020. Το πηλήκιο δεν έπρεπε να είναι παραποιημένο (πιεσμένο στο πλάι ή μη εμφανής ο αριθμός κτλ.). Απαγορεύονταν: η κυκλοφορία μετά τις 7 το βράδυ, τα πάρτι, ο κινηματογράφος, μη κόσμια ντυμένος (ξεκούμπωτος). Όπως έλεγαν τουλάχιστον τότε στο στρατό "εθεάθη αποκεκομβιωμένος κατά ένα κομβίο". Οι μαθήτριες με ποδιά ορισμένου χρώματος (συνήθως μπλε με άσπρο γιακά) και ορισμένου μήκους (οπωσδήποτε κάτω από το γόνατο).

Έτος 1957. Μαθητής Γυμνασίου με το πηλήκιο. Διακρίνεται στη μέση η κορώνα και στο πλάι ο αριθμός του μαθητή.

Εκείνη την εποχή δεν υπήρχε πενθήμερο. Το Σάββατο ήταν μια μέρα σαν τις άλλες. Τα μαθήματα και κυρίως τα εργαστήρια, αλλά και κάποιες εξετάσεις γίνονταν και το Σάββατο. Έτσι, όλες τις ημέρες υπήρχαν παραδόσεις και εργαστηριακές ασκήσεις από το πρωί μέχρι το βράδυ. Την άνοιξη γίνονταν οι υπαίθριες ασκήσεις ή οι εκπαιδευτικές εκδρομές, οι οποίες θα μπορούσαν να είναι πολυήμερες. Έπονταν οι εξετάσεις, οι οποίες τα πρώτα χρόνια περιορίζονταν τον Ιούνιο, όπου οι φοιτητές είχαν το δικαίωμα να συμμετέχουν σε όλα τα μαθήματα (εφόσον είχαν παρακολουθήσει ανελλιπώς) και τον Σεπτέμβριο εκείνοι που χρωστούσαν μόνο τρία μαθήματα.

Αργότερα και ύστερα από αγώνες των φοιτητών αυτό άλλαξε και δόθηκε το δικαίωμα να μπορούν να δίνουν εξετάσεις και τον Δεκέμβριο εκείνοι που χρωστούσαν μόνο ένα μάθημα. Ήταν η λεγόμενη ημιπερίοδος. Μετά διευρύνθηκε η ημιπερίοδος με περισσότερα μαθήματα, ενώ δόθηκε το δικαίωμα σε εκείνους που χρωστούσαν μόνο ένα μάθημα να το κάνουν μεταφορά στο επόμενο έτος.

Έτσι, ήταν πολύ εύκολο να χάσει κάποιος χρονιά, αφού δεν υπήρχαν εξάμηνα και η φοίτηση ήταν ετήσια. Τα πρώτα χρόνια οι στάσιμοι είχαν την υποχρέωση να παρακολουθήσουν ξανά όλα τα μαθήματα, ενώ αργότερα επετράπη η κατοχύρωση των μαθημάτων που περνούσαν. Η βαθμολογία ήταν και τότε άριστα το 10 και η βάση το 5, αλλά αυστηρή. Γι'αυτό και ο βαθμός βάσης (καλώς 5) αποκαλούνταν "παγκόσμια σταθερά", όποιος το έπαιρνε ήταν ευχαριστημένος.

Οι μεγάλες αλλαγές γενικότερα στο Πανεπιστήμιο έγιναν το 1982 με το Νόμο Πλαίσιο 1268, για τη δομή και λειτουργία των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, οπότε καθιερώθηκαν τα εξάμηνα και καταργήθηκε η ετήσια φοίτηση.

Στο Φυσιογνωστικό φοιτούσαν, κατά πλειονότητα, παιδιά από την επαρχία, με χαμηλό οικογενειακό εισόδημα. Η επικοινωνία των φοιτητών με τους γονείς τους γινόταν με αλληλογραφία δια μέσου του ταχυδρομείου και σε εξαιρετικές περιπτώσεις με τηλεγραφήματα δια μέσου του ΟΤΕ. Εκείνα τα χρόνια δεν υπήρχαν κινητά τηλέφωνα, αλλά και σταθερά δεν είχαν όλοι, ιδιαίτερα στην επαρχία. Τα έξοδα στην πόλη ήταν πολλά. Στη Φοιτητική Εστία είχαν δικαίωμα να μένουν μόνο παιδιά Δημόσιων υπαλλήλων. Τα διαμερίσματα ήταν λίγα και ακριβά. Όσοι έβρισκαν, έμειναν 3 και 4 μαζί για να μοιραστούν το ενοίκιο. Πολλοί έμεναν σε ενοικιαζόμενα δωμάτια· μέσα σε οικογένειες, όπου δεν επιτρέπονταν οι επισκέψεις συμφοιτητών και πολύ περισσότερο συμφοιτητριών. Σε μερικές περιπτώσεις, που στην οικογένεια υπήρχε και κόρη (της παντρειάς) έμεναν και σώγαμπροι. Σε τέτοια δωμάτια συνήθως δεν υπήρχε η απαιτούμενη ησυχία για διάβασμα, αλλά και θέρμανση. Γι' αυτό, όταν οι φοιτητές δεν είχαν και βιβλία, προτιμούσαν το αναγνωστήριο. Το αναγνωστήριο ήταν στον τελευταίο όροφο της Φυσικομαθηματικής Σχολής, γέμιζε γρήγορα, τα προς δανεισμό βιβλία ήταν λιγοστά, με χρήση μόνο μέσα στο αναγνωστήριο και ήταν δύσκολο να βρει κανείς θέση. Για τους Φυσιογνώστες υπήρχε και ένα μικρό αναγνωστήριο στον πρώτο όροφο. Να σημειωθεί ότι η διακίνηση των φοιτητών στους ορόφους γινόταν από τις σκάλες. Η χρήση του ασανσέρ γινόταν με κλειδί, το οποίο είχε μόνο το προσωπικό της Σχολής.

Υπήρχαν και άλλα έξοδα και κυρίως διατροφής. Στην Πανεπιστημιακή Φοιτητική Λέσχη για να έχει κάποιος δικαίωμα να σιτίζεται, έπρεπε να προσκομίσει χαρτί (βεβαίωση) απορίας. Αυτή τη βεβαίωση την εξέδιδε η ενορία της μόνιμης κατοικίας. Μόνο που για κάποιους λόγους δεν την έδιναν σε όλους τους άπορους, ενώ την έπαιρναν και εύποροι. Υπήρχε και ένας άλλος τρόπος για να μπορεί κανείς να σιτίζεται. Αυτός της πλαγίας οδού, με το γνωστό τρόπο του χρηματισμού κάποιου αρμόδιου.

Η Λέσχη στεγαζόταν σε ένα παλαιό κτίριο επί της Βασιλίσσης Σοφίας 36, σημερινής Εθνικής Αμύνης και τη διηύθυναν Καθηγητές.

Εκείνοι που λάμβαναν λίγα χρήματα από τους γονείς τους, αναζητούσαν κάποια εργασία. Εργασίες που έβρισκαν τις ώρες που δεν είχαν παρακολούθηση μαθημάτων ήταν στη λαχαναγορά, που πήγαιναν πρωί-πρωί, πριν ακόμα ξημερώσει ή στην καλύτερη περίπτωση αν εύρισκαν να κάνουν ιδιαίτερο φροντιστήριο σε παιδιά του Γυμνασίου. Μια άλλη λύση ήταν να βρουν μια δουλειά το καλοκαίρι για να συγκεντρώσουν κάποια χρήματα για να εξασφαλίσουν τα πρώτα έξοδα όταν επιστρέψουν. Σε κάποιες δύσκολες καταστάσεις μπορούσε κάποιος να καταφύγει και στην αιμοδοσία. Τότε οι αιμοδότες πληρώνονταν για το αίμα που έδιναν.

Αυτή ήταν η ζωή των φοιτητών εκείνα τα χρόνια και μπορεί ο καθένας να τη συγκρίνει με την αντίστοιχη σημερινή. Έτσι, θα καταλάβει την πρόοδο που έχει γίνει στην εκπαίδευση (σε όλες τις βαθμίδες), αλλά και στη νοοτροπία των ανθρώπων που την υπηρετούν.

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΔΙΔΑΚΤΙΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ

Πως ήταν όμως η ζωή των Καθηγητών και του λοιπού Βοηθητικού Διδακτικού Προσωπικού; Όπως αναφέρθηκε στην αρχή η Φυσικομαθηματική Σχολή είχε 5 Τμήματα και κάθε Τμήμα απαρτιζόταν από Έδρες και Εργαστήρια. Κάθε Εργαστήριο είχε θέσεις Καθηγητή, Υφηγητών, Επιμελητών, Βοηθών, Παρασκευαστών Α και Β, Γραμματέα και Κλητήρα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλες οι θέσεις ήταν συμπληρωμένες. Υπήρχαν κενές έδρες που διοικούνταν από Καθηγητές άλλων εδρών (με ανάθεση). Ο Καθηγητής θα μπορούσε να είναι Τακτικός ή Έκτακτος (επί θητεία). Η εκλογή του Καθηγητή γινόταν από το σύνολο μόνο των Τακτικών Καθηγητών της Σχολής. Αν η εκλογή του νέου Καθηγητή γινόταν στη βαθμίδα του Έκτακτου Καθηγητή, τότε υποχρεωτικά παρέμενε σε αυτήν τη βαθμίδα για τρία χρόνια και μετά με νέα κρίση ή εκλεγόταν στη βαθμίδα του Τακτικού Καθηγητή της συγκεκριμένης Έδρας ή αν δεν εκλεγόταν έπρεπε να φύγει από το Πανεπιστήμιο.

Οι Υφηγητές θα μπορούσαν να είναι και εντεταλμένοι, με την προϋπόθεση βέβαια ότι είχαν εκπονήσει, εκτός από διδακτορική διατριβή και διατριβή επί υφηγεσία. Η υφηγεσία ήταν μια επίπονη ερευνητική εργασία του υποψηφίου που τον καθιέρωνε ως ερευνητή και πανεπιστημιακό δάσκαλο. Η έγκρισή της, όπως και αυτή της διδακτορικής διατριβής, γινόταν ύστερα από ανάπτυξη του αντικειμένου της ενώπιον του συνόλου των τακτικών Καθηγητών της Σχολής. Οι Επιμελητές έπρεπε να έχουν διδακτορικό, ενώ οι Βοηθοί και οι Παρασκευαστές Α μόνο πτυχίο πανεπιστημίου. Σύμφωνα με τον Αναγκαστικό Νόμο 553 του 1968 *"Δευτέρα ανανέωσις της θητείας του Βοηθού δεν επιτρέπεται αν ούτος δεν συνέγραφεν επιστημονικήν μελέτην κρινομένην ως ικανοποιητικήν υπό τριμελούς Επιτροπής εκ Καθηγητών της οικείας Σχολής, οριζομένων υπ' αυτής, Τρίτη δε, αν ούτος δεν απέκτησε διδακτορικόν δίπλωμα."*

Οι διορισμοί στις θέσεις γίνονταν με βαθμούς: Οι μη πτυχιούχοι Παρασκευαστές Β διορίζονταν με βαθμό 11^ο, προαγόμενοι σε κάθε ανανέωση μέχρι το βαθμό 7^ο. Οι Βοηθοί και οι Παρασκευαστές Α με το βαθμό 7^ο, προαγόμενοι σε κάθε ανανέωση μέχρι το βαθμό 4^ο. Οι Επιμελητές με το βαθμό 5^ο προαγόμενοι σε κάθε ανανέωση μέχρι το βαθμό 2^ο. Εννοείται βέβαια ότι με κάθε αλλαγή της θέσης, βελτιωνόταν και ο μισθός.

Αξίζει να σημειωθεί το στερεότυπο που χρησιμοποιούσε η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου 1967 κατά τη δημοσίευση των νόμων στην Εφημερίδα της Κυβέρνησης *"Προτάσει του Ημετέρου Υπουργικού Συμβουλίου, απεφασίσαμεν και διατάσσομεν."* Ενώ σε άλλες εποχές *"Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή."*

Για να διοριστεί κάποιος στις παραπάνω θέσεις χρειαζόταν να καταθέσει ορισμένα δικαιολογητικά, όπως εξάλλου ίσχυε σε όλο το Δημόσιο, τα Νομικά Πρόσωπα του Δημοσίου, τα Ιδρύματα και στις λοιπές υπηρεσίες τις ελεγχόμενες από το κράτος.

Άσχετα αν ο διορισμός αφορούσε μόνιμους, με σύμβαση, έκτακτους ή ημερομίσθιους. Ένα από τα δικαιολογητικά ήταν και το Πιστοποιητικό νομιμοφροσύνης ή Πιστοποιητικό Κοινωνικών Φρονημάτων. Όποιος δεν το είχε ή δεν μπορούσε να το προσκομίσει δε διοριζόταν.

Ο έλεγχος της νομιμοφροσύνης των υπαλλήλων θεσπίστηκε το 1948 με τον Αναγκαστικό Νόμο 516. Κατά τον έλεγχο της νομιμοφροσύνης εξετάζονταν το φρόνημα και οι πράξεις όχι μόνο του ιδίου, αλλά και όλων των μελών της οικογένειας. Για παράδειγμα, οι αποδεχθέντες τον κομμουνισμό ήταν μη νομιμόφρονες. Πληροφορίες για τη νομιμοφροσύνη παρείχε η Ελληνική Βασιλική Χωροφυλακή, η οποία τις συγκέντρωνε ακόμη και από καταγγελίες. Τη νομιμοφροσύνη έκρινε το Συμβούλιο νομιμοφροσύνης που λειτουργούσε σε κάθε Υπουργείο. Παρόλα αυτά στο Πανεπιστήμιο υπήρχε Κυβερνητικός Επίτροπος και Συμβούλιο νομιμοφροσύνης, το οποίο είχε 3 τακτικά μέλη Καθηγητών και 3 αναπληρωματικά. Η κυβέρνηση των πραξικοπηματιών της 21^{ης} Απριλίου 1967 εφήρμωσε με τον πιο αυστηρό τρόπο τον παραπάνω νόμο. Για την πρόσληψη λοιπόν στο Πανεπιστήμιο απαιτούνταν, μεταξύ των άλλων, και τα παρακάτω δικαιολογητικά:

ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΙΚΑ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΣΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

Αίτηση προς το Συμβούλιον Νομιμοφροσύνης

- α. Αίτησις (χορηγείται σχετικόν έντυπον)
- β. Σημείωμα Αστυνομικής Αρχής (περί εκδόσεως πιστοποιητικού νομιμοφροσύνης) εις διπλούν
- γ. Δήλωσις Νομιμοφροσύνης (χορηγείται σχετικόν έντυπον)

Παρατίθεται το περιεχόμενο των σχετικών εντύπων:

Προς

Την Υποδ/σιν Εθνικής Ασφαλείας

Παρακαλώ όπως εκδώσετε πιστοποιητικόν νομιμοφροσύνης, κατά τας διατάξεις του Ν. όπερ ν' αποστείλητε εις το Αριστοτέλειον Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης προκειμένου να χρησιμεύση δια τον διορισμόν μου.

Παραθέτω κατωτέρω τα' αφορώντα το άτομόν μου στοιχεία:

ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....
ΤΟΠΟΙ ΕΙΣ ΟΥΣ ΚΑΤΑ ΚΑΙΡΟΥΣ ΔΙΕΜΕΙΝΑ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ
ΔΙΑΜΟΝΗΣ.....
ΜΕΛΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΜΕΘ' ΩΝ ΣΥΝΟΙΚΩ.....
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ ΜΕΛΩΝ ΠΑΤΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕ-
ΝΕΙΑΣ ΜΕΘ' ΩΝ ΔΕΝ ΣΥΝΟΙΚΩ.....

ΑΤΟΜΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ

Επέχει θέσιν Υπευθύνου Δηλώσεως

ΑΤΟΜΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ.....
ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ.....
ΤΕΚΝΑ.....
ΑΔΕΛΦΟΙ.....
ΜΟΡΦΩΣΙΣ - ΠΡΟΣΟΝΤΑ.....
ΞΕΝΑΙ ΓΛΩΣΣΑΙ.....
ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ.....

1. Εις ποίαν Οργάνωσιν, Σύλλογον ή Σωματείον μετέχετε ή μετέσχετε και από πότε;
Εξακολουθείτε να είσθε μέλος ή πότε επαύσατε;
.....*Ηαπάντηση έπρεπε να είναι ένα μεγάλο ΟΧΙ*

2. Υπήρξατε ποτέ μέχρι σήμερα μέλος κομμουνιστικής ή άλλης οργανώσεως αποτελούσης όργανον του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδος (ΚΚΕ) ή εξυπηρετούσης αμέσως ή εμμέσως τους σκοπούς και επιδιώξεις τούτου, ιδίως του Εθνικού απελευθερωτικού Μετώπου (ΕΑΜ), της Εθνικής Αλληλεγγύης, του ΕΛΑΣ, της ΕΠΟΝ, της Ενιαίας Δημοκρατικής Αριστεράς (ΕΔΑ), της Νεολαίας της ΕΔΑ, της Δημοκρατικής Κινήσεως Γ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ (Δ. Ν. ΛΑΜΠΡΑ-ΚΗ), της Πανελλαδικής Ενώσεως Γυναικών (ΠΕΓ), της Ελληνικής Επιτροπής δια την Διεθνή Ύφεσιν και Ειρήνην, της Επιτροπής διά τον Αφοπλισμόν και την Ειρήνην Μπέρτραν Ράσσελ, του Δημοκρατικού Συνδικαλιστικού Κινήματος (Δ.Σ.Κ.), της Επιτροπής δια την ελευθέραν λειτουργίαν και δραστηριότητα των κομμάτων και την νομιμοποίησιν του Κ.Κ.Ε., της Συντονιστικής Επιτροπής Εργαζομένων Νέων Ελλάδος (Σ.Ε.Ε.Ν.Ε.), της Συντονιστικής Επιτροπής Εργαζομένων Γυναικών, του Πανελληνίου Αγώνος Υπερασπίσεως της Δημοκρατίας και Συντάγματος, της Εθνικής Φοιτητικής Ενώσεως Ελλάδος (Ε.Φ.Ε.Ε.), της Συντονιστικής Επιτροπής Μαθητών Μέσης Εκπαιδεύσεως (Σ.Ε.Μ.Μ.Ε.).

.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*

3. Υπέρ ποίας εκ των άνω οργανώσεων και κατά ποία χρονικά διαστήματα ελάβετε ποτέ αμέσως ή εμμέσως μέρος εις διενέργειαν έρανου ή υπέρ των οπαδών αυτών ή υπέρ του σκοπού όν αυτά επιδιώκουσιν, είτε τη εντολή των άνω οργανώσεων, είτε τη ίδια σας πρωτοβουλία ή καταβάλετε εις τοιούτον έρανον;

.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΥΔΕΜΙΑΣ*

4. Μήπως συνεργάσθητε ή συνεργάζεσθε αμέσως ή εμμέσως μετά τινος τοιαύτης οργανώσεως, χωρίς να είσθε επισήμως μέλος αυτής; Ποίας και κατά ποίαν εποχήν;

.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*

5. Μήπως και χωρίς να είσθε μέλος τινός των ανωτέρω οργανώσεων επροπαγανδίσατε ποτέ ευθέως ή πλαγίως υπέρ τινος εξ αυτών ή υπέρ των κηρυγμάτων των ή των σκοπών των;

.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*

6. Είχατε ποτέ επαφήν ή συνεννόησιν μετά οπαδών του κομμουνιστικού κόμματος, μετά ποίων και πότε;
.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*
7. Μετέσχετε ποτέ «πορειών ειρήνης», ή απαγορευθείσης δημοσίας εν υπαίθρῳ συναθροίσεως, εις ήν ερρίπτοντο κομμουνιστικά ή αντεθνικά συνθήματα και πότε;
.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*
8. Συνελήφθητε ποτέ και πότε και δια ποίαν αιτίαν υπό Αστυνομικών ή Στρατιωτικών Αρχών;
.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*
9. Μετάσχετε δημοσίας συναθροίσεως, καθ' ήν διαταράχθη η δημοσία τάξις και πότε;
.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*
10. Μήπως μέλος της οικογενείας σας ανήκει εις τινά των άνω κομμουνιστικών οργανώσεων, ή ευρίσκεται εις Χώρας, αίτινες έχουσι κομμουνιστικόν καθεστώς;
.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΟΧΙ*
11. Αναγνωρίζετε ότι το Κ.Κ.Ε., μετά των ποικιλωνύμων οργανώσεων του δια των μέχρι σήμερα ενεργειών του και πράξεων, κατεπρόδωσε τα εθνικά συμφέροντα και επεδίωξε την δια παντός μέσου ανατροπήν του κοινωνικού καθεστώτος, την κατάληψιν της εξουσίας, τον ακρωτηριασμόν, ένταξιν και υποδούλωσιν της Χώρας εις το Σλαυοκομμουνιστικόν στρατόπεδον και απομάκρυνσιν του Ελληνικού λαού εκ των Ελληνοχριστιανικών ιδεωδών, προκαλέσαν τεραστίας καταστροφάς εις την Χώραν και ανήκουστα εγκλήματα εις βάρος του Λαού;
.....*Από εδώ αρχίζουν τα ΝΑΙ*
12. Καταδικάζετε τούτο ως και τας ποικιλωνύμους ως άνω οργανώσεις του;
.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΝΑΙ*
13. Είσθε διατεθημένος να υπηρετήσητε τιμίως και πιστώς την Πατρίδα;
.....*Και βέβαια ΝΑΙ*

14. Υπόσχεσθε ότι δεν θέλει πράξει τι το αντικείμενον προς τας εθνικάς υποχρεώσεις και προς τα καθήκοντά σας ως ταύτα διαγράφονται υπό των Νόμων;

.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΝΑΙ*

15. Ιδίως υπόσχεσθε ότι δεν θέλετε καταδώσει υπηρεσιακά μυστικά ή άλλας πληροφορίας περιερχομένας εις γνώσιν σας ως εκ της υπηρεσίας σας, δεν θέλετε καθ' οιονδήποτε τρόπον αντιδράσει εις το έργον του Κράτους;

.....*Η απάντηση έπρεπε να είναι ΝΑΙ*

Μελετήσας επισταμένως και εν απολύτω ψυχραιμία το ανωτέρω ερωτηματολόγιον δηλώ εν γνώσει των υπό του άρθρου 4 του Α.Ν. 516/48 και του άρθρου 4 της Θ'/1967 Συντακτικής Πράξεως οριζομένων ποινικών κυρώσεων εν περιπτώσει ψευδούς δηλώσεως ότι αι απαντήσεις μου, έργον ελευθέρας και ανεπηρέαστου θελήσεώς μου, ανταποκρίνονται πλήρως προς την αλήθειαν και ότι ουδέν απέκρυψα εν σχέσει προς τα τεθέντα μοι ερωτήματα.

Εν Θεσσαλονίκη.....

Ο ΔΗΛΩΝ

Πράγματι χρειάζεται ψυχραιμία όχι μόνο να τα υπογράψει κανείς αυτά, αλλά και να τα ακούσει. Απίστευτα και όμως αληθινά. Όποιος δεν τα έχει ζήσει, δεν μπορεί να τα πιστέψει.

Αλλά και οι διορισμένοι στα χρόνια της χούντας είχαν να αντιμετωπίσουν πολλά προβλήματα. Αν ο φοιτητής ανοίξει το τρανζίστορ με την ομιλία του δικτάτορα, μέσα στην αίθουσα την ώρα που διεξάγεται η άσκηση, τι κάνεις;

Αν σου πουν ότι δεν μπορείς να αρνηθείς να πάρεις ομόλογα της κυβέρνησης και να σου τα κρατάνε από το μισθό σου, τι κάνεις; Η μισθοδοσία τότε δε γινόταν από τις τράπεζες, αλλά από υπάλληλο (ταμία) στο κτίριο της Διοίκησης.

Για πολλά χρόνια και μέχρι το 1982 που εφαρμόστηκε ο Νόμος πλαίσιο 1268, ο Καθηγητής ήταν αυτός που αποφάσιζε για την τύχη όλου του προσωπικού της Έδρας ή του Εργαστηρίου, αφού ο ίδιος ήταν μόνιμος και το λοιπό Βοηθητικό προσωπικό με Ζετή θητεία.

Η ανανέωση της θητείας γινόταν μόνο με τη θετική εισήγηση του Καθηγητή. Ο Καθηγητής διηύθυνε το Εργαστήριο, έκανε τις παραδόσεις, διενεργούσε τις εξετάσεις και βαθμολογούσε τα γραπτά. Κάποιες φορές όμως, επικαλούμενος κώλυμα, όλα τα παραπάνω τα ανέθετε στους Βοηθούς του.

Το Βοηθητικό Διδακτικό Προσωπικό δεν απασχολούνταν μόνο με την εκπαίδευση και την έρευνα, αλλά και με όλες τις υπόλοιπες διοικητικές και χειρονακτικές εργασίες του Εργαστηρίου. Δακτυλογραφήσεις, εντάλματα, προμήθειες εργαστηριακών υλικών και οργάνων, συντήρηση αυτών, διευθετήσεις αιθουσών κ.α. Ακόμη και η παραλαβή του πετρελαίου θέρμανσης της Σχολής γινόταν από μέλος του Βοηθητικού-Διδακτικού Προσωπικού. Σημειωτέον ότι τότε τα βυτιοφόρα δεν είχαν μετρητές. Ο παραλήπτης έπρεπε να ανέβη ο ίδιος στο βυτίο για να μετρήσει το πετρέλαιο με τη βαθμολογημένη μεταλλική ράβδο, πριν και μετά τη μετάγγιση.

Ο Νόμος πλαίσιο αποτέλεσε σταθμό για την ανώτατη εκπαίδευση. Ο μοναδικός Καθηγητής της Έδρας ή του Εργαστηρίου έχασε την παντοδυναμία του, αφού μπορούσαν να υπάρχουν περισσότεροι Καθηγητές σε σχετικά γνωστικά αντικείμενα. Ο Νόμος αυτός ήταν αποτέλεσμα μεγάλων και μακρόχρονων αγώνων του Βοηθητικού και Διδακτικού Προσωπικού. Το 1978 έκανε τη μεγάλη απεργία των 100 ημερών. Η απεργία ήταν σχεδόν καθολική και για 3,5 μήνες οι απεργούντες έμειναν απλήρωτοι. Η Γενική Συνέλευση του Συλλόγου αποφάσισε τη δημιουργία κοινού ταμείου, προκειμένου να βοηθηθούν οι συνάδελφοι που δεν μπορούσαν να αντέξουν οικονομικά.

Στη συνέχεια, η κατάσταση δυσκόλεψε πολύ με το μεγάλο σεισμό της Θεσσαλονίκης (Ιούνιος 1978), που αρκετοί οικογενειάρχες συνάδελφοι αναγκάστηκαν να μετακινηθούν αλλού. Τα οφέλη λοιπόν αυτής της απεργίας ήρθαν μετά από 4 χρόνια με τη θέσπιση του Νόμου Πλαισίου, ο οποίος έφερε τη μεγάλη αλλαγή στα Πανεπιστήμια, τόσο για το προσωπικό όσο και για τους φοιτητές.

Ήταν ο Νόμος που έδωσε προσωπικότητα στον Επιστήμονα ερευνητή και διδάσκοντα, αφού όλο το Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό (ΔΕΠ) απέκτησε το δικαίωμα αυτοδύναμης έρευνας και διδασκαλίας. Ακολούθησε πλήθος δημοσιεύσεων ερευνητικών εργασιών από τα μέλη ΔΕΠ, χωρίς να μπαίνει υποχρεωτικά και το όνομα του Καθηγητή στην εργασία που δε συμμετείχε, πράγμα που γινόταν μέχρι τότε κατά κανόνα. Καταργούνται οι βαθμίδες των Βοηθών, Επιμελητών και Υφηγητών και τη θέση τους παίρνουν οι βαθμίδες του Λέκτορα, του Επίκουρου Καθηγητή, του Αναπληρωτή Καθηγητή και του Καθηγητή. Οι προκηρύξεις για την κάλυψη των νέων θέσεων γίνονται στην αντίστοιχη βαθμίδα που επιλέγει το Τμήμα και όχι από μόνος του ο Καθηγητής και ο υποψήφιος εκλέγεται από το σύνολο των μελών ΔΕΠ του Τμήματος που έχουν βαθμίδες πάνω από τη βαθμίδα της συγκεκριμένης προκήρυξης. Έτσι, δε χρειαζόταν να φύγει ένας Καθηγητής για να ελευθερωθεί η θέση και να τη διεκδικήσει κάποιος άλλος.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Σχετικά με την έρευνα υπήρχαν και σε αυτόν τον τομέα αρκετές δυσκολίες, όπως:

Χρόνος. Η εκπαίδευση κρατούσε όλη την ημέρα, όλες τις ημέρες ακόμη και το Σάββατο. Η εκπαίδευση δεν περιοριζόταν μόνο στους φοιτητές του Φυσιογνωστικού, περιελάμβανε και την εκπαίδευση σε βασικά μαθήματα φοιτητών άλλων Τμημάτων και Σχολών, όπως της Γεωπονίας, της Δασολογίας, της Φαρμακευτικής κ.ά.

Προσωπικό. Δεν υπήρχε επάρκεια προσωπικού όλων των βαθμίδων. Υπήρχαν θεσμοθετημένες θέσεις, αλλά ήταν κενές. Λιγιστό προσωπικό σημαίνει μεγαλύτερη απασχόληση.

Υποδομή. Για να διεξαχθεί μια άσκηση, απαιτούνται όργανα, κυρίως μικροσκόπια, στερεοσκόπια, αλλά και άλλα υλικά όπως ανατομικά εργαλεία, μόνιμα παρασκευάσματα, αναλώσιμα υλικά και κατάλληλα διαμορφωμένες αίθουσες.

Όλα αυτά ήταν περιορισμένα, ενώ η αίθουσα μία. Μεγάλος ο αριθμός των φοιτητών και τα μέσα για την άσκησή τους περιορισμένα. Ο μόνος τρόπος που υπήρχε, ήταν να χωριστούν οι φοιτητές σε μικρές ομάδες. Συνήθως οι ομάδες αυτές ξεπερνούσαν τις 25 και έπρεπε να ασκηθούν όλοι μέσα στην ίδια εβδομάδα, γιατί στην επόμενη άλλαζε το αντικείμενο. Έτσι, από το πρωί μέχρι το βράδυ έβγαινε η μία ομάδα και έμπαινε η άλλη, ενώ το προσωπικό έμεινε το ίδιο.

Μετακίνηση. Με εξαίρεση το Εργαστήριο της Γενικής Βιολογίας, το επιστημονικό προσωπικό των άλλων Εργαστηρίων ασχολούνταν με την έρευνα στη φύση. Ζωικοί και φυτικοί οργανισμοί, πετρώματα και ορυκτά, αλλά και η ποιότητα του περιβάλλοντος ήταν τα γνωστικά τους αντικείμενα μελέτης. Έπρεπε να μεταβαίνουν κατά τακτά χρονικά διαστήματα στη θάλασσα, στις λίμνες, στα ποτάμια, στα δάση και στα βουνά να συλλέξουν υλικό και να κάνουν ορισμένες παρατηρήσεις. Αυτό σημαίνει ότι πήγαιναν με κάποια όργανα και επέστρεφαν με τα όργανα και με το υλικό δειγματοληψίας (μελέτης).

Η δυσκολία ήταν ότι (στην πλειονότητά τους) δεν είχαν δικά τους αυτοκίνητα, όπως δεν είχαν και οι περισσότεροι. Ιδιαίτερα οι νεώτεροι που εκπονούσαν τη διδακτορική τους διατριβή. Η μετακίνηση λοιπόν γινόταν με τα μέσα συγκοινωνίας και όπου δεν πήγαιναν τα μέσα συγκοινωνίας, με όποιο μέσο εύρισκαν ή με τα πόδια.

Οικονομικό. Τόσο οι μετακινήσεις όσο και οι δειγματοληψίες απαιτούσαν χρήματα. Οι πιστώσεις για μετακινήσεις εκτός έδρας ήταν περιορισμένες και όταν έπρεπε να μετακινηθούν περισσότερα άτομα γίνονταν πολύ μικρές, όπως πολύ μικρές ήταν και οι πιστώσεις για την προμήθεια επιστημονικών οργάνων και υλικών. Η έρευνα δεν τελείωνε στη φύση, τα δείγματα έπρεπε να μελετηθούν στο Εργαστήριο. Η έλλειψη επιστημονικών οργάνων αντιμετωπιζόταν με τη χρήση οργάνων άλλων Εργαστηρίων ή Σχολών, ενώ οι δαπάνες για τις δειγματοληψίες από προσωπικά χρήματα.

Έλλειψη Η/Υ. Εκείνα τα χρόνια δεν υπήρχαν Ηλεκτρονικοί Υπολογιστές (Η/Υ). Τα κείμενα που αφορούσαν την εκπαίδευση, όπως οι σημειώσεις για τους φοιτητές, γράφονταν στη γραφομηχανή από τις δακτυλογράφους της Γραμματείας. Τα κείμενα των διδακτορικών διατριβών και λοιπών επιστημονικών εργασιών για δημοσίευση γράφονταν από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους, αρχικά χειρόγραφα και στην τελική μορφή με δακτυλογράφηση. Η δακτυλογράφηση όμως, εκτός του ότι χρειαζόταν εκπαίδευση και πείρα, δεν μπορούσε να γίνεται τις εργάσιμες ώρες της Γραμματείας που σκοπό είχε να διεκπεραιώνει τις ανάγκες του Εργαστηρίου. Η λύση ήταν να πληρώσει ο ενδιαφερόμενος ιδιωτική επαγγελματία δακτυλογράφο. Η χρέωση γινόταν κατά σελίδα. Οι γραφομηχανές δεν είχαν τις δυνατότητες που έχουν σήμερα οι Η/Υ να προσθέτουν ή να αφαιρούν ένα μέρος του κειμένου ή να διορθώνουν μια λέξη ή μια φράση. Όταν κατά τη δακτυλογράφηση γινόταν κάποιο λάθος, έπρεπε να ξαναγραφτεί η σελίδα ή περισσότερες σελίδες, ανάλογα την έκταση του λάθους. Σε περιπτώσεις που η διόρθωση γινόταν σε λέξη ή πρόταση, είχε επινοηθεί το κολλητήρι. Ξαναγραφόταν σωστά η λέξη ή η πρόταση σε ένα άλλο χαρτί, μετά κοβόταν στις διαστάσεις του κειμένου και κολλιόταν πάνω στη λανθασμένη.

Η έλλειψη όμως των Η/Υ δεν αφορούσε μόνο στη δακτυλογράφηση των κειμένων, αλλά κυρίως και στη στατιστική επεξεργασία των αποτελεσμάτων της έρευνας. Τότε η επεξεργασία αυτή γινόταν χειρόγραφα, με την εφαρμογή μαθηματικών τύπων και απαιτούσε πολύ χρόνο, ενώ σήμερα λίγα λεπτά της ώρας. Το γράφημα γινόταν χειρόγραφα με αποτύπωση των δεδομένων πάνω σε χιλιοστομετρικό χαρτί (millimètre).

Έλλειψη φωτοαντιγραφικού. Φωτοαντιγραφικά μηχανήματα δεν υπήρχαν, οπότε δεν υπήρχε και η δυνατότητα παραγωγής πολλών αντιγράφων. Η γραφομηχανή μπορούσε να βγάλει με καρμπόν και δεύτερο αντίγραφο, αλλά κακής ποιότητας. Η μοναδική λύση για την αναπαραγωγή αντιγράφων ήταν ο πολύγραφος, ο οποίος εκτός από τις δυσκολίες λειτουργίας του, ήταν πολυέξοδος και δεν μπορούσε να αναπαράγει κείμενο πολλών σελίδων, όπως ένα μέρος από βιβλίο ή μια επιστημονική εργασία.

Βιβλιογραφία. Η συγκέντρωση της βιβλιογραφίας πάνω σε κάποιο γνωστικό αντικείμενο απαιτούσε την ύπαρξη επιστημονικών περιοδικών του κλάδου αυτού. Το Τμήμα με τις περιορισμένες πιστώσεις που είχε για την προμήθεια βιβλίων και περιοδικών δεν μπορούσε να ανταποκριθεί. Για την κάλυψη του κενού σε αυτόν τον τομέα ο ενδιαφερόμενος απευθυνόταν στον συγγραφέα της επιστημονικής εργασίας για να του στείλει ένα ανάτυπο ή απευθυνόταν σε ορισμένα κέντρα του εξωτερικού να την αγοράσει. Συνήθως προαγόραζε ένα αριθμό κουπονιών, από τα οποία έστελνε ένα μέρος κάθε φορά, ανάλογα με τις σελίδες της εργασίας. Κάτι άλλο ακόμη που μπορούσε να κάνει, ήταν να γίνει συνδρομητής κάποιου ή κάποιων περιοδικών για να λαμβάνει τα σχετικά ανάτυπα.

Διδακτορικό. Όλες οι παραπάνω δυσκολίες είχαν άμεση σχέση και με την εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής. Τυπικά, το θέμα της διατριβής δινόταν από τον Καθηγητή, ο οποίος είχε και την ευθύνη της επίβλεψης. Σε πολλές περιπτώσεις όμως στην πραγματικότητα δεν υπήρχε ουσιαστική βοήθεια. Ο Καθηγητής απλά ενέκρινε την εκπόνηση της διατριβής και ο υποψήφιος διδάκτορας έπρεπε από μόνος του να αποκτήσει τις απαιτούμενες γνώσεις. Έτσι ο καθένας γινόταν αυτοδίδακτος.

Η χορήγηση του διδακτορικού διπλώματος γινόταν από τη Σχολή και όχι από το Τμήμα που γίνεται σήμερα. Η εξέταση γινόταν σε συνεδρίαση της Σχολής από όλους τους Καθηγητές και όχι από 7μελή επιτροπή που γίνεται σήμερα. Έτσι, ο υποψήφιος έπρεπε να απαντήσει και σε ερωτήσεις πέραν του γνωστικού αντικειμένου του Τμήματος, όπως της Φυσικής, της Χημείας, των Μαθηματικών κ.ά.

ΚΑΤΑΡΓΗΣΗ ΤΟΥ ΦΥΣΙΟΓΝΩΣΤΙΚΟΥ ΤΜΗΜΑΤΟΣ

Το Τμήμα Φυσιογνωσίας λειτούργησε μέχρι το 1973, οπότε με το ΒΔ 290/05.04.1973 δημιουργήθηκαν δυο νέα Τμήματα, το Τμήμα Γεωλογίας και το Τμήμα Βιολογίας, τα οποία λειτούργησαν για πρώτη φορά το πανεπιστημιακό έτος 1973-74.

Καταργήθηκε όταν στην Ελλάδα κυβερνούσε η δικτατορία της 21^{ης} Απριλίου (η γνωστή Χούντα των συνταγματαρχών) από το 1967. Διώξεις πολιτικών, εκφοβισμός, λογοκρισία, παρεμβάσεις παντού, πολλές από τις οποίες στα Πανεπιστήμια και γενικότερα στην εκπαίδευση, ακόμη και στην Εκκλησία. Στο θυρωρείο της Σχολής, στην οποία στεγαζόταν και το Φυσιογνωστικό, εγκαθίσταται άνθρωπος της ασφάλειας που παρατηρεί τις κινήσεις φοιτητών και διδασκόντων και συλλέγει πληροφορίες για την ΚΥΠ (Κρατική Υπηρεσία Πληροφοριών, σήμερα λέγεται ΕΥΠ). Ένα μόνο χαρακτηριστικό γεγονός που δείχνει την άγνοια των υπευθύνων για τα τεκταινόμενα στο Πανεπιστήμιο αποτελεί και το παρακάτω περιστατικό: ο υπεύθυνος αξιωματικός για τη βιβλιοθήκη, όταν του έδωσαν τον προς παραγγελία κατάλογο βιβλίων για ενημέρωση και έγκριση, είπε "τα διαβάσατε όλα αυτά εδώ και θέλετε να παραγγείλετε και άλλα;" (εννοούσε όλα τα βιβλία που είχε η βιβλιοθήκη). Συγκυρία; Τη χρονιά που ιδρύθηκε και τη χρονιά που καταργήθηκε το Τμήμα Φυσιογνωσίας, έγινε σε περιόδους άσχημες για τη χώρα μας, με έλλειψη δημοκρατίας.

ΝΕΟΪΔΡΥΘΕΝΤΑ ΤΜΗΜΑΤΑ ΓΕΩΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΒΙΟΛΟΓΙΑΣ

Όπως προαναφέρθηκε, τα δυο νεοϊδρυθέντα Τμήματα της Γεωλογίας και της Βιολογίας άρχισαν αμέσως να λειτουργούν από το επόμενο πανεπιστημιακό έτος 1973-74. Η αλλαγή ήταν εύκολη και η έναρξη της λειτουργίας τους ομαλή (χωρίς προβλήματα) και αυτό εξαιτίας του προγράμματος σπουδών του Φυσιογνωστικού, το οποίο κάλυπτε, έτσι και αλλιώς, τα αντικείμενα των δυο νέων Τμημάτων. Δε χρειάστηκε παρά να αφαιρεθούν και να προστεθούν λίγα μόνο μαθήματα για τη δημιουργία των νέων Τμημάτων. Αρκετοί πτυχιούχοι του Φυσιογνωστικού, μετά το διαχωρισμό του Τμήματος στο Γεωλογικό και στο Βιολογικό, εντάχθηκαν στο ένα ή στο άλλο Τμήμα για να πάρουν δεύτερο πτυχίο.

Στο Γεωλογικό, μετά το Νόμο πλαίσιο 1268/1982, τα Εργαστήρια που υπήρχαν δημιούργησαν τους Τομείς:

Γεωλογίας και Φυσικής Γεωγραφίας,
Ορυκτολογίας-Κοιτασματολογίας,
Γεωφυσικής και Γεωτεκτονικής και
Μετεωρολογίας.

Αργότερα, με συγχωνεύσεις και προσθήκες δημιουργήθηκαν οι Τομείς που υπάρχουν και σήμερα:

Γεωλογίας,
Ορυκτολογίας-Πετρολογίας-Κοιτασματολογίας,
Γεωφυσικής,
Μετεωρολογίας και Κλιματολογίας,
Φυσικής και Περιβαλλοντικής Γεωγραφίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι τα Εργαστήρια Γεωλογίας, Πετρολογίας και Ορυκτολογίας και Μετεωρολογίας και Κλιματολογίας, υπήρχαν από την ίδρυση του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου και λειτούργησαν από το πανεπιστημιακό έτος 1928-1929, στα πλαίσια της τότε Σχολής των Φυσικών και Μαθηματικών Επιστημών⁴.

Αρχικά το Τμήμα Βιολογίας είχε τέσσερα Εργαστήρια, όσα και τα βασικά μαθήματα:

Ζωολογίας,
Γενικής Βιολογίας,
Γενικής Βοτανικής και
Συστηματικής Βοτανικής.

Αργότερα, το 1976 με το Π.Δ. 389 ιδρύθηκαν τρία ακόμη Εργαστήρια:

Οικολογίας,
Βιολογίας Ανάπτυξης και
Φυσιολογίας Ζώων.

Μετά το Νόμο πλαίσιο 1268/1982, δημιουργήθηκαν οι Τομείς, στους οποίους εντάχθηκαν τα Εργαστήρια.

---

⁴ www.geo.auth.gr/gr-history.htm

Ο Τομέας Ζωολογίας είχε τα Εργαστήρια: Ζωολογίας και Φυσιολογίας Ζώων.

Ο Τομέας Γενετικής, Ανάπτυξης και Μοριακής Βιολογίας είχε τα Εργαστήρια: Γενικής Βιολογίας και Βιολογίας Ανάπτυξης.

Ο Τομέας Βοτανικής είχε τα Εργαστήρια: Βοτανικής και Συστηματικής Βοτανικής και Φυτογεωγραφίας και

Ο Τομέας Οικολογίας με το Εργαστήριο Οικολογίας.

Το 1990 με το Π.Δ. 317 με πρόταση του Τμήματος Βιολογίας ύστερα από τις αποφάσεις των Γενικών Συνελεύσεων τον Απρίλιο του 1983 και το Μάιο του 1986 ιδρύθηκε στον Τομέα Γενετικής Ανάπτυξης και Μοριακής Βιολογίας το Εργαστήριο της Γενικής Μικροβιολογίας και στον Τομέα της Ζωολογίας το Εργαστήριο Ιχθυολογίας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ τον Καθηγητή κ. Θεόδωρο Αμπατζόπουλο και τον συνάδελφο ομότιμο Καθηγητή κ. Γεώργιο Δημόπουλο για τις εύστοχες παρατηρήσεις και υποδείξεις τους, οι οποίες λήφθηκαν υπόψη στην τελική διαμόρφωση του κειμένου.

